

УДК: 347.965.13

Т. О. ДЕНИСЕНКО

*Тетяна Олександрівна Денисенко студентка
II курсу магістратури юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса
Шевченка*

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

У зв'язку з активними процесами реформування системи адвокатури, продовженням етапу становлення її як недержавного самоврядного інституту, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання своєї організації й діяльності, формуванням авторитету та поваги до адвокатської професії, все більше актуальності набуває вивчення етичних засад адвокатської діяльності.

Особливе значення має дослідження історичних аспектів розвитку адвокатської етики від давніх часів до сьогодення, що допомагає встановити тенденції, закономірності, перспективи її розвитку, прогнозувати очікувані позитивні чи негативні зміни якісних та кількісних показників структурних компонентів.

Дане питання досліджували такі вчені, як: Н. М. Бакаянова, О. А. Белая, В. Л. Васильєв, Д. П. Ватман, Т. В. Варфаломеева, Т. І. Довнар, А. С. Кобликов, В. С. Кульчицький, Я. С. Кисельов, О. В. Синеокий, Н. М. Таварткіладзе, Д. П. Фіолевський, С. Я. Фурса, Л. В. Шульга, О. Г. Яновська та інші.

Однак, незважаючи на існування численних праць науковців щодо характеристики етапів розвитку адвокатури, кардинального й цілісного дослідження історичних аспектів розвитку саме адвокатської етики не було здійснено.

Ще за часів Стародавньої Греції та Риму вже існувала практика впровадження правил, котрі не могли порушувати особи, які займалися захистом і наданням правової допомоги. Адвокатська етика споконвічно крокувала поруч із розвитком інституту адвокатури. Досліджуючи окремі історичні етапи формування суспільства, можна спостерігати за періодами розвитку, піднесення, занепаду, розквіту не лише цілісної адвокатури, а й її невід'ємного, тісно взаємопов'язаного елемента – адвокатської етики.

Спочатку функцію захисту виконували рідні, друзі позивача, які супроводжували його до суду, давали поради, підтримували, співчували. Потім – особи, які допомагали вести позивачеві процес, збирали документи, підшукували засоби захисту. І лише згодом професійний захист почали здійснювати спеціалісти-правознавці. У кожному випадку уповноважені особи мали специфічні права, обов'язки, а разом з тим і чітко встановлені рамки етичної поведінки, починаючи з примітивних та закінчуючи прогресивними.

У Стародавній Індії обов'язки правозахисту та представництва інтересів виконували особи одного класу, що свідчить про зародження адвокатури, але аж ніяк про існування якісно виражених етичних норм. У Стародавньому Єгипті у судовому процесі права сторін захищали захисники, які подавали прохання, пояснення, писані мемуари. Вже спостерігається розвиток процесуальних норм, але ще не етичних. У давніх іудеїв захисником міг бути кожен. Це вважалось священним обов'язком. Його діяльність мала форму благодійності, милостині. Згодом обов'язки адвокатів здійснювали особи, які готувалися бути суддями, вони називалися кандидатами, виголошували промови на захист обвинуваченого. Вони діяли не за запрошенням підсудного і не узгоджували своєї позиції з ними. І оскільки не було прямого зв'язку між захисником та підзахисним, говорити про етику не доводилося.

У Стародавній Греції, що вважається не лише центром розвитку демократичного устрою, ораторського мистецтва, усності та публічності розгляду справ судами, змагальності, а й адвокатської етики, мали місце перші яскраво виражені форми проявів етичних засад. Основним стримувачем їхнього прогресу є зосередження не на фактичних, а на формальних орієнтирах вирішення справ – домінування красномовства та використання будь-яких способів захисту заради досягнення бажаного результату. Хоча, якщо поглянути на ситуацію з іншого боку, то можна говорити про специфічні етичні засади здійснення захисту та надання правової допомоги.

У Стародавньому Римі адвокати були професіоналами своєї справи, а поруч з іншими вимогами для набуття статусу адвоката (освітній ценз, фахова підготовка), виокремлювалися «моральні якості». Законом

Цінція 204 р. до н.е. було встановлено брати і обумовлювати гонорар до початку розгляду справи. Кодексом Юстиніана встановлювалася заборона ставати адвокатами осіб, позбавлених громадянської честі.

Розробку і впровадження інституту адвокатської таємниці здійснили ще стародавні римські юристи, котрі наказували головуючим у судах, щоб вони не дозволяли адвокатам приймати на себе роль свідків у справах, де вони виступають захисниками. Більшість авторів висловлювалося за визнання адвокатської таємниці. Розрізнялися тільки межі таємниці, які намічались окремими авторами, по-різному обґрунтовувалася необхідність цього інституту. Одні вказували, що адвокатська таємниця є необхідним супутником правильно здійснюваного правосуддя – «без таємниці наради немає правосуддя», інші головним вбачали інтереси підсудного, а дехто розглядав питання під кутом зору захисту¹.

За часів Київської Русі послухи і видоки, котрі виконували роль захисника, мали чесно свідчити про відому їм інформацію. У Литовських Статутах однією з умов, що ставилася до кандидатів на статус адвоката, були морально-етичні вимоги.

Кодекс українського права «Права, за якими судиться малоросійський народ» вперше закріпив термін «адвокат» у властивому значенні цього слова. За даним терміном адвокатом могла бути людина чоловічої статі, світського стану, яка дала присягу на добросовісне виконання своїх обов'язків і була зареєстрована в судах, в якості адвоката².

Проте маємо констатувати, що за часів панування в Україні Російської імперії державна влада в особі її найвищих посадових осіб відверто засуджувала ідею створення незалежної адвокатури та намагалися усіляко протистояти утворенню цього правозахисного інституту. Так, свого часу Катерина II писала: «Адвокати й прокуратори в мене не законодавствують і ніколи законодавствувати не будуть, поки я жива, а після мене будуть поступати моїм началом». Микола I вважав адвокатуру причиною революції у Франції: «А хто загубив Францію, як не адвокати, згадай добре», – говорив він князю Голицину – «Ні, князю, поки я буду царствувати, Росії адвокати не потрібні, проживемо без них». Очевидно, саме тому роль адвокатів у судах в цей час виконували ходоки зі справи, стряпчі. Однак, оскільки така діяльність була регламентована нормами права, водночас нею займалися люди, які не мали не лише юридичної, а подекуди навіть загальної освіти. Не будучи не те що незалежною, а визнана непотрібною й забороненою, адвокатура, і в тому числі адвокатська етика, що сягала корінням сивої давнини і формувалася впродовж століть, все ж змогла втримати свої позиції і пронести ідею значимості для держави, суспільства та окремої особи.

Під час Судової реформи царської Росії 1864 р. відповідно до «Положення про введення в дію Судових Статутів» від 19 жовтня 1865 р. було введено інститут присяжної адвокатури, за якою адвокати поділялися на дві категорії: присяжних і приватних повірених, а на базі судових округів було утворено незалежні органи їх самоврядування. Якісний склад самих захисників зростає, правозахисні утворення набирали значного авторитету в суспільстві, збільшувалася кількість виправдувальних вироків, зростало занепокоєння влади щодо цього незалежного правозахисного інституту, що призвело до припинення формування рад присяжних, передачу їх контрольних функцій окружним судам, виключення адвокатів з приватних повірених «не гідних цього звання». Усі ці спроби утиску адвокатури свідчать про небажання владних суб'єктів сприяти їх належному функціонуванню. І незважаючи на те, що пропагування етичних засад у процесі судочинства та діяльності адвокатури сприяло б зростанню віри громадян і суспільства у правосуддя, держава, зокрема її керівництво, не могли дозволити собі позбутися всеохоплюючого важелю впливу.

Потрібно звернути увагу на становище адвокатської етики на території Галичини та інших українських землях, які входили до складу Австро-Угорщини. Немаловажну роль у справі захисту інтересів пануючого класу відігравала адвокатура. У Галичині і на Буковині вона була заснована законом 1781 року. Тоді було видано положення про суд, яке визначало організацію адвокатури. 16 серпня 1849 р. було видано тимчасове, а 6 липня 1868 р. – постійне положення про адвокатуру. 1 квітня 1872 р. було затверджено дисциплінарний статут адвокатів. Пізніше питанням адвокатури було присвячено закон від 26 березня 1890 р., який встановлював розміри гонорарів і наказ міністра юстиції від 11 грудня 1897 р., що уточнював деякі питання організації й діяльності адвокатури³.

До адвокатів висувалися дуже високі вимоги. Крім семирічної практики після закінчення юридичного факультету і здачі адвокатського екзамену вони повинні були мати ступінь доктора права. Адвокати об'єднувалися в адвокатські палати (в Галичині – у Львові) і обирала свій орган сам управління – президію строком на три роки. Вона після виконання всіх законних вимог приймала кандидатів до адвокатури і була органом дисциплінарного нагляду за професійною діяльністю адвокатів. Загальне керівництво адвокатурою здійснював міністр юстиції. Адвокатура формально повинна була обслуговувати інтереси всіх громадян, але фактично вона захищала інтереси поміщиків і буржуазії, оскільки високий гонорар могли заплатити тільки заможні верстви населення⁴. І хоча даний період знаменується пожвавленням та впровадженням нових удосконалених засад організації, контролю, діяльності адвокатури, розвитком нормативного закріплення статусу адвоката та основних засад ведення справ, етичні орієнтири мали деформований вигляд та неналежний характер.

За часів Радянського Союзу відбувалося ліквідування (Тимчасове положення про народні суди і революційні трибунали 1919 р.), відновлення (Положення про адвокатуру УРСР 2 жовтня 1922 р.), деформація (постановою ЦВК СРСР від 1 грудня 1934 р.), умовне реформування (Положення про адвокатуру СРСР 16 серпня 1939 р.) інституту адвокатури. Цей період характеризується відсутністю незалежності та свободи адвоката у здійсненні адвокатської діяльності, дотримання законності, домінантності інтересів клієнта, кон-

фіденційності, поваги до адвокатської професії. І це спричинено банальною відсутністю нормальних умов для надання адвокатських послуг.

Роль адвоката в кримінальному процесі за викладених обставин була простою бутафорією, від якої практично ніколи нічого не залежало. За тих часів адвокати-захисники інколи ставали в політичних судових процесах обвинувачами. Як не прикро, але на практиці відбувалася активна деградація етичних засад, вироблених попередніми поколіннями.

Лише з прийняттям в грудні 1958 р. законодавства про судоустрій, основ кримінального та цивільного законодавства СРСР і союзних республік, в 1960 р. – нових на той час Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України, а в 1963 р. – нових на той час Цивільного та Цивільного процесуального кодексів було досягнуто істотних змін у правовому регулюванні інституту адвокатури в Україні. За існуючою в той час ідеологією закони та інші нормативні документи, що приймалися законодавчою, виконавчою та судовою гілками державної влади у своїй більшості продовжували надавати пріоритет інтересам держави над інтересами особи. Тому об'єктивно діяльність адвокатури в Україні щодо захисту приватних інтересів громадян та юридичних осіб в цей період все таки залишалася обмеженою.

Простежуються якісні зміни у відношенні до інституту адвокатури, але метою цих кардинальних змін є аж ніяк не гуманні цілі, а банальне бажання тримати при собі служителів Феміди і заінтересувати діяти з пріоритетом державній владі. Однак попри всі перепони адвокатура виборола належне їй місце в правовій системі радянської України, отримала значний досвід та викликала довіру в суспільстві, змогла не лише перетерпіти утиски та заборони, а й зберегти всі свої етичні начала, зміцнити та примножити моральні устої.

Історія адвокатури на Україні засвідчує, що із дореволюційних часів кращі представники адвокатури були знані не тільки як носії високих професійних навичок, а й як носії величезного морального потенціалу, чий голос гучно лунав там і тоді, де держава всупереч демократичним принципам взаємодії з собою перетворювалась на відчужену ворожу силу⁵.

З прийняттям 16 липня 1990 р. Верховною Радою УРСР «Декларації про державний суверенітет України», а наступного року «Акта проголошення незалежності України», адвокатською спільнотою, в особі обласних, м. Києва та м. Севастополя колегій адвокатів та утвореної в вересні 1990 р. Спілки адвокатів України, вживалися заходи, щоб на законодавчому рівні змінити стан «одержавленої» радянською владою адвокатури до рівня міжнародних стандартів.

19 грудня 1992 р. було прийнято Закон України «Про адвокатуру», який підбив остаточний підсумок законодавчого оформлення інституту адвокатури⁶.

Статтею 59 Конституції України було регламентовано на рівні основного закону положення «Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура»⁷.

1 жовтня 1999 р. прийнято Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України Правила адвокатської етики з урахуванням світового досвіду⁸.

Згодом, 5 липня 2012 р., Верховною Радою України прийнято у новій редакції Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яким визначено правові засади організації адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні, а 17 листопада 2012 р. – затверджені Установчим З'їздом адвокатів України нові Правила адвокатської етики⁹.

Аналізуючи основоположні соціальні цінності, проголошені Конституцією України та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», можна стверджувати, що забезпечення права на захист від обвинувачення й надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах є важливою соціальною функцією адвокатури, а дотримання Правил адвокатської етики – одним із основних професійних обов'язків адвоката в сучасному демократичному суспільстві.

На нашу думку, варто детальніше дослідити зміни, що мають місце в нових Правилах адвокатської етики, порівнюючи з попередніми.

Нові Правила не містять статті щодо тлумачення змісту вживаних термінів, що ускладнює розуміння суті окремих норм, спонукає застосовувати інші нормативні джерела, призводить часом до неналежного трактування деяких положень Правил. Також вони розширюють свою дію в часі, поширюючись не лише на ті відносини, що виникли, а й ті, які існують після їх прийняття. Регламентована окрема стаття щодо особливостей поширення вимог Правил адвокатської етики на адвокатів іноземних держав, які здійснюють адвокатську діяльність в Україні (ст. 3).

Впроваджено абсолютно нові положення щодо поширення Кодексу поведінки європейських адвокатів на адвокатів України при здійсненні ними адвокатської діяльності в інших країнах (ст. 4). Таким чином простежується встановлення рівних, взаємних та дружніх відносин з іншими державами, рух до інтеграції й міжнародної співпраці. Статтею 5 надано право офіційного тлумачення цих Правил виключно З'їзду адвокатів України й Раді адвокатів України (порівнюючи ст. 3 Правил 1999 р. – право офіційного тлумачення належало виключно Вищій кваліфікаційній комісії адвокатури при Кабінеті Міністрів України).

Принцип домінантності інтересів клієнтів доповнено нормою, відповідно до якої адвокат має, за можливості, сприяти позасудовому врегулюванню спорів між клієнтом та іншими особами, а в разі неможливості цього застосовувати всі законні засоби ефективного вирішення спору на користь клієнта (п. 2 ст. 8). Принцип неприпустимості конфлікту інтересів викладено значно обширно: надається визначення «конфлікту інтересів»; враховано ймовірність існування попередньої адвокатської практики, результатом якої є володін-

ня конфіденційною інформацією, що в подальшому може стати дотичною до інтересів клієнта; передбачено можливість існування суперечності інтересів клієнта і самого адвоката, необхідності розірвання договору в разі виникнення конфлікту інтересів в процесі його реалізації (ст. 9). Вимоги до рекламування адвокатської діяльності (ст. 13) суттєво скорочено за обсягом та змістом, порівнюючи із Правилами 1999 р., які містили більш конкретні вказівки і якнайкраще регулювали дані відносини.

Другий розділ нових Правил не містить норм щодо чесності й порядності, культури поведінки, які опосередковано було включено до інших принципів адвокатської діяльності.

Третій розділ нових Правил не містить норм щодо форм угоди про надання правової допомоги, загальних вимог до змісту угоди про надання правової допомоги. І це логічно, адже непотрібно ще раз дублювати норми Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», котрий містить детальну характеристику даних процедур. Гонорар у нових Правилах (ст. 28) визначений досить коротко, на відміну від ст. 33 попередніх, що деталізовано містять фактори, які повинні враховуватися при визначенні обґрунтованого розміру гонорару та засади його обчислення.

Норма щодо дотримання принципів незалежності адвоката та домінантності інтересів клієнта у відносинах адвоката з судом (ст. 44 нових Правил) не містить положення, котре мало місце в п. 3 ст. 54 попередніх Правил щодо ситуації, за якої адвокат не повинен приймати доручення на ведення в суді справи клієнта, направлено до нього суддею, який братиме участь в судовому розгляді цієї справи. Насправді це важливий прорахунок, і наявність такого формулювання є стабілізатором, стримувачем дистанції між стороною захисту та арбітром.

Нові Правила містять розділ IX «Органи адвокатського самоврядування як суб'єкти відносин щодо забезпечення дотримання правил адвокатської етики», який не містили попередні Правила. Безумовно, таке законодавче закріплення ролі органів адвокатського самоврядування в забезпеченні дотримання правил адвокатської етики, етичних особливостей відносин між адвокатами та органами адвокатського самоврядування є позитивним для практичної діяльності. Але положення ст. 62 стосовно того, що «рішення органів адвокатського самоврядування, прийняті в межах їхньої компетенції, є обов'язковими до виконання адвокатськими бюро та адвокатськими об'єднаннями» спричинило низку дискусій у правовому середовищі.

Адвокатури Німеччини відводиться виняткова давність походження – з часів християнства. Але лише за часів відродження вона зазнала свого юридичного визнання і законодавчого оформлення. І хоча згадки про адвокатуру зустрічаються в більш ранніх законах, одними з найважливіших віх відродження німецької адвокатури визнаються закон від 1555 р., яким вводилася присяга, від 1654 р., яким визнавалася морально-етична складова адвокатської діяльності, і Баварський кримінальний кодекс 1753 року.

Швидше за всіх в Європі свій шлях до професійної незалежності подолали адвокати Франції. Могутнім поштовхом перетворення адвокатури на високорозвинену, самоврядну та вільну організацію були бурхливі події, що відбулися у Франції під впливом ліберальних ідей французьких просвітителів. Велику послугу судовим ораторам Франції XVIII ст. зробив парламент держави, створивши суд присяжних. «Судове красномовство Франції багато в чому зобов'язане своїми успіхами суду присяжних і змагальній формі розгляду кримінальних справ», – стверджують авторитетні фахівці. Французькі адвокати виявилися в більш сприятливих умовах, ніж їхні закордонні колеги. У Франції вже в середині XVIII ст. було створено орган, який давав можливість розвивати політичне красномовство. Таким органом був парламент¹⁰.

Починаючи з XIII ст. адвокати щороку складали присягу. Постановою Філіппа III від 13 жовтня 1274 р. встановлено правило, за яким щороку адвокати присягали на Євангелії. Адвокати давали обіцянку, що не братимуть безпідставних справ, що чесно й добросовісно охоронятимуть права своїх клієнтів. Постановою парламенту від 11 березня 1344 р. уточнено, що на початку пленарних засідань після свята св. Мартина, із закінченням богослужіння, всі адвокати на засіданні парламенту мали складати урочисто присягу. Зміст присяги багато століть залишався той самий.

Проблема оплати роботи адвокатів Франції, вже починаючи з XIII ст., була постійно актуальною. Так, за нормами постанови короля Людовіга Святого від 1270 р. адвокатам було суворо заборонено торгуватися з клієнтами. Починаючи з Філіпа Зухвалого розмір гонорару врегульовувався законодавчими актами.

Відповідно до ст. 1597 Кодексу Наполеона категорично заборонялося адвокатам набувати права на нерухомість, що була предметом судового спору, в якому адвокат представляв сторону. Угоди про набуття прав власності визнавалися недійсними. Захисникам заборонялося брати необґрунтовані гонорари, приміром, від результату розгляду справи. Діяв тут принцип римського *праваракта de quota litis* (гонорар, отриманий нечесним шляхом).

Велика Британія може також пишатися, оскільки її адвокатура є однією із найстаріших. Одного законодавчого нормативно-правового акта щодо розбудови та діяльності адвокатури в Англії немає, а відтак здавна існують окремі норми етичної поведінки.

У Білорусі адвокатура також має багатовікову історію. Перше законодавче закріплення участі адвоката – «прокуратора» в судовому процесі відбулося в Статуті Великого князівства Литовського 1529 року. Згодом Статут 1566 р. не тільки конкретизував його положення, а й сформулював адвокатську етику, передбачаючи кримінальну відповідальність за порушення адвокатом своїх зобов'язань за нанесення «шкоди» своєму підзахисному, а також визначаючи обов'язок суду призначити адвоката тому, хто «очевидно у права стоячи не міг бо не вмів мовити, бо мови своєї говорити». У Статуті 1588 р., яким завершилася судова реформа феодальної Білорусі, була закріплена норма, відповідно до якої вдовам, сиротам і убогим людям надавалося право безкоштовної юридичної допомоги¹¹.

У 1908 р. Правила професійної етики адвоката з'явилися у США. Серед багатьох принципів поведінки адвоката вони закріплювали добросовісність його ставлення до своїх обов'язків, чесність і відвертість, поміркованість у питанні визначення розміру гонорару¹². У США і Канаді гонорар обумовлювався в договорі, на підставі якого адвокат міг звернутися до клієнта з позовом. З 1807 р. по 1812 р. сер Ромілії, один із найвідоміших адвокатів свого часу, вніс до Палати депутатів кілька біллей про скасування смертної кари за різні види крадіжок і на доказ навів цілу низку доводів. Однак ця пропозиція після розгляду порушеного питання спеціальною комісією в 1819 р. прийнята не була.

Дослідивши історичні етапи становлення адвокатської етики, можна зробити суттєві висновки, котрі допоможуть зрозуміти передумови формування нинішнього її характеру. Розвиток адвокатської етики невід'ємно пов'язаний із історичними віхами становлення адвокатури загалом. Але, будучи специфічним її елементом, структурною частиною, виникнення основних та базових начал простежується набагато пізніше, ніж формування первинних адвокатських засад. Це пов'язано з існуванням низки причин, таких як: відсутність прав і охорони свобод людини в стародавніх суспільствах; утиски свободи слова; акцентування діяльності на суто процесуальних аспектах вирішення спорів і нівелювання етичних; відсутність прямого зв'язку та взаємодії захисника з підзахисним; класова нерівність; зосередження на фактичних, а не на формальних орієнтирах вирішення спорів; домінування красномовства та використання будь-яких способів захисту заради досягнення бажаного результату; відсутність незалежності інституту адвокатури; всеохоплюючі важелі впливу державної влади; недоступність отримання адвокатського захисту; відсутність нормальних умов для надання адвокатських послуг.

Дослідження досвіду зарубіжних країн свідчить про існування там більш давнього й активного розвитку засад адвокатської діяльності і, зокрема, адвокатської етики, яка майже весь час в ногу крокувала із іншими структурними частинами адвокатури. І це не дивно, адже державна влада розуміла її суспільну значимість та всіма способами намагалася сприяти розвитку, в тому числі етичних засад адвокатури, як пріоритетних факторів демократизації, рушійного елемента на шляху до першості серед інших країн.

¹ Шульга Л. В. Історичний розвиток та морально-етичні проблеми адвокатської таємниці / Л. В. Шульга // Наше право : науково-практичний журнал / Харк. нац. ун-т внутрішніх справ; Кримінологічна асоціація України ; Київський міжнар ун-т; МАУП; Західно-регіональна асоціація клубів ЮНЕСКО. – Дрогобич, 2012. – № 1. – Ч. 1. – С. 170–174. – С. 171.

² Коваль М. Державна влада та адвокатура в світлі забезпечення справедливого судочинства в Україні / М. Коваль // Юридичний журнал : Аналітичні матеріали, коментарі, судова практика / МОН України; НПУ ім. Драгоманова; Ін-т політології та ін. – К., 2006. – № 5. – С. 45–54. – С. 46.

³ Кульчицький В. С. Державний лад і право в Галичині (в другій половині XIX – на початку XX ст.) / В. С. Кульчицький. – Л., 1968. – 68 с. – С. 52.

⁴ Кульчицький В. Суд, прокуратура та адвокатура в Галичині у складі Австро-Угорщини / В. Кульчицький, І. Бойко // Науковий вісник Чернівецького університету ім. Ю. Федьковича : зб. наук. праць / Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2001. – Вип. 125. – С. 22–25. – С. 24. – (Серія «Правознавство»).

⁵ Адвокатура України : навч. посіб. : у 2 кн. / за ред. доктора юрид. наук, професора С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2007. – Кн. 1. – 940 с. – С. 68. – (Серія «Процесуальні науки»).

⁶ Про адвокатуру : Закон України від 19 грудня 1992 р. № 2887-ХІІ // Голос України. – 1993. – 2 січня.

⁷ Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

⁸ Правила адвокатської етики, схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовтня 1999 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS128.html

⁹ Правила адвокатської етики, затвержені Установчим З'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkdka.org/pravil-advokatskoji-etiki/>

¹⁰ Фиолевский Д. П. Адвокатура : учеб. ; 2-е изд. доп. и испр. / Д. П. Фиолевский. – К. : Алерта ; Прецедент, 2007. – 537 с. – С. 33.

¹¹ Довнар Т. И. «Судов и справ своїх отступили и выреклись...» / Т. И. Довнар // Судовы веснік. – 1992. – № 2. – С. 56.

¹² Білоус К. Сутність адвокатської етики як необхідної умови здійснення адвокатом своєї діяльності / К. Білоус // Юридичний журнал : аналітичні матеріали, коментарі, судова практика / МОН України; НПУ ім. Драгоманова; Ін-т політології та ін. – 2010. – № 7 (97). – С. 121–123. – С. 121.

Резюме

Денисенко Т. О. Історичні аспекти розвитку адвокатської етики.

Дана стаття присвячена дослідженню історичних аспектів адвокатської етики, короткому аналізу періодів її становлення, розвитку, піднесення, занепаду та розквіту.

Ключові слова: адвокатура, адвокат, адвокатська етика, історичні аспекти.

Резюме

Денисенко Т. А. Исторические аспекты развития адвокатской этики.

Данная статья посвящена исследованию исторических аспектов адвокатской этики, краткому анализу периодов ее становления, развития, подъема, упадка и расцвета.

Ключевые слова: адвокатура, адвокат, адвокатская этика, исторические аспекты.

Summary

Denisenko T. Historical aspects of the development of advocate's ethics.

The article deals with the investigations historical aspects of advocacy ethics, short analysis periods establishment of the rise of decline and prosperity.

Key words: advocacy, advocate, advocacy ethics, historical aspects.

УДК 343.97

У. М. МИТНИК

*Уляна Миколаївна Митник, студентка V курсу
Київського університету права НАН України*

**ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ
ПРОБЛЕМИ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ**

У зв'язку із зростанням процесів глобалізації все більшої актуальності набуває проблема нелегальної міграції. Нелегальна міграція є дестабілізуючим фактором, тому дана тема є актуальною та займає одне з найважливіших місць у системі проблем загальнодержавного рівня будь-якої країни.

Проблему нелегальної міграції досліджували у своїх працях такі вітчизняні вчені, як О. А. Малиновська, А. П. Мозоль, Ю. І. Римаренко, О. М. Джужа, В. М. Куц, М. А. Погорецький, І. В. Пшеничний та ін. Внесок у дослідження даного питання зробили і такі зарубіжні вчені, як В. В. Лунєєв, М. Вейсєрс, Р. Вольвенд, Дж. Солт, Р. Хавсман. Проте незважаючи на високий інтерес до теми нелегальної міграції та значну кількість праць, кримінологічний аспект даної проблеми є недостатньо вивченим.

Метою статті є дослідження кримінологічного аспекту проблеми нелегальної міграції.

Нелегальна міграція є складовою частиною поняття «міграція населення». Так, за ознакою законності остання поділяється на легальну й нелегальну.

Нелегальною (незаконною) міграцією є незаконне переміщення через державний кордон, тобто поза пунктами пропуску або з приховуванням від прикордонного та митного контролю, при використанні підроблених документів, візи (або без візи), самостійно чи за допомогою третіх осіб, а також проживання на території країни без належного дозволу компетентних державних органів¹.

Можна виділити декілька видів незаконної міграції:

– за ступенем організованості: організована і неорганізована;

– за кількістю незаконних мігрантів, що переміщуються: індивідуальна і групова;

– за способом в'їзду в країну: така, що здійснюється шляхом незаконного перетину кордону за підробленими документами, через кордони, що не охороняються або поза пунктами пропуску через державний кордоні легального в'їзду і невивізду після закінчення дозволеного строку перебування².

Залежно від мети призначення нелегальне переміщення можна поділити на транзитне переміщення; переміщення з метою постійного проживання; переміщення з метою тимчасового притулку.

Тривалість міграції можна розглядати як тимчасову, що має обмеження в часі, та безстрокову, яка не має обмежень у часі.

Нелегальну міграцію розрізняють і за часом виникнення: з моменту порушення правил в'їзду на територію держави та вивізду з неї; з моменту порушення правил перебування на території держави, що зумовлює необхідність продовження візи та реєстрації на території країни перебування.

Нелегальна міграція може бути класифікована і за наявністю каналів нелегальної міграції через територію України і за її межами:

– транзитний повітряно-залізничний – для громадян держав Південно-Східної Азії, Близького й Середнього Сходу (Китай, В'єтнам, Корея, Шрі-Ланка, Афганістан);

– транзитний повітряно-залізнично-пішохідний – для громадян Іраку, Ірану, Туреччини, Ізраїлю, Сомалі, Анголи, Заїру;

– транзитний повітряно-пішохідно-залізничний – громадяни значної частини Лівану, Китаю, Індії прибувають в Україну повітряним шляхом і рухаються до західного кордону, а з Києва їдуть залізничним транспортом.

Нелегальна міграція може бути також поділена за можливістю її суб'єктів нести адміністративну відповідальність: складається із суб'єктів, що не підлягають адміністративній відповідальності (за віком, станом неосудності); складається із суб'єктів, які підлягають адміністративній відповідальності.

Нелегальна міграція може бути засобом кримінальної міграції, яка є ширшим поняттям і відрізняється кримінальними цілями (наприклад, поєднана з торгівлею наркотиками, зброєю, людьми, тероризмом)³.

У літературі виділяється велика кількість класифікацій факторів, які породжують та сприяють нелегальній міграції, зокрема й таких, що мотивують осіб до здійснення нелегальної міграції.